

PALUSEK ÉRIK

A VAJDASÁGI MAGYAROK DEMOGRÁFIAI HELYZETÉNEK ISMERTETÉSE A 2022-ES SZERBIAI NÉPSZÁMLÁLÁS ADATAINAK FELDOLGOZÁSÁN KERESZTÜL¹

Szerbiában az eredetileg 2021-re tervezett népszámlálás lebonyolítását a Covid–19-járvány miatt egy évvel elhalasztották, így 2022. október 1-én kezdték meg a lakosság-összeírást, és november 7-én fejezték be, legalábbis ami a terepmunkát illeti. A Köztársasági Statisztikai Intézet (szerbül: Republički zavod za statistiku) nem sokkal az éve vége előtt, december 21-én közölte az első friss adatokat, amelyekből kiderült, hogy az ország lakossága egy évtized (pontosabban 11 év) alatt több mint félmillió, egészen pontosan 539 859 fővel csökkent, 2011-ben 7 186 862, 2022-ben már csak 6 647 003 fő élt Szerbiában.²

Ezek az adatok nem tartalmazzák a Koszovóra vonatkozó számokat. A Szerbiában továbbra is az ország részeként kezelt, hivatalos nevén Koszovó és Metóhia Autonóm Tartomány (szerbül: Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija) 2008. február 17-én egyoldalúan kiáltotta ki a függetlenségét, és Koszovói Köztársaság (albánul: Republika e Kosovës, szerbül: Republika Kosovo) néven a továbbiakban önálló államként próbál meg létezni.³ Ez az egyes, Szerbia egészére vonatkozó adatsorok későbbi összehasonlításakor fontos tudnivaló, hiszen már az 1991-es népszámlálás óta nincsenek pontos, Koszovóra vonatkozó számok. Abban az évben a még (Jugoszlávián belül) Szerbiához tartozó Koszovó többségében albán lakosságának bojkottja miatt hiúsult meg a lakosság-összeírás, míg az 1998 és 1999 folyamán lezajló koszovói háborút lezáró NATO-bombázásokat követően a szerb hatóságok

-
- 1 Jelen tanulmány egy átdolgozott, bővített változata annak az angol nyelvű szövegnek, amely a *Hungarian Journal of Minority Studies* 2024. évi lapszámában megjelent. Lásd Palusek Erik: Demographic Changes Among Hungarians in Vojvodina: Insights from Serbia's 2022 Census. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2024. 7. 91–120.
 - 2 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine. Excel tabelle. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://data.stat.gov.rs/?caller=3104&languageCode=sr-Latn>; letöltés ideje: 2024. 10. 11.
 - 3 Szerbiával egyetemben a világ számos országa a mai napig nem ismeri el Koszovót független államként annak ellenére, hogy a gyakorlatban (az Amerikai Egyesült Államok és nyugati szövetségeseinek jelentős támogatásával) Szerbiától független, önálló országként működik, így a szerb hatóságoknak semmilyen befolyásuk nincs a terület felett.

hatalma a gyakorlatban megszűnt a déli országrész felett, így annak lakossága nem szerepel sem a 2002-es, sem pedig 2011-es népszámlálások adataiban. Koszovóban 2024 tavaszán tartottak népszámlálást. Az előzetes eredmények szerint Európa legfiatalabb országának 1 586 659 lakosa van, több mint 90 százaléka albán, néhány százaléknyi nemzeti kisebbséggel kiegészülve (ASK 2024). Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ugyanúgy, ahogyan a koszovói albánok bojkottálták az 1991-es népszámlálást, ezúttal a Koszovó északi részén élő szerbek nem vettek részt a Koszovó szervezte lakosság-összeíráson.⁴ A koszovói szerbekről pontos szám adatok így nem állnak rendelkezésre, de a legtöbb becslés szerint ma már 100 000 fő alatti a létszámuk.

Szerbia másik, az ország északi részén található autonóm tartománya, Vajdaság a fentiekben tárgyalt Koszovóval ellentétben kiemelt figyelmet kap majd a tanulmányban, hiszen itt él a helyi magyar nemzeti kisebbség csaknem 99 (98,8) %-a. Egyértelműen megállapítható, hogy Szerbia egészének lakossága egy évtized alatt jelentős mértékben, 7,5%-kal csökkent, a lakosságfogyás mértéke ugyanakkor Vajdaságban az országos átlagot is jóval meghaladta. Vajdaság Autonóm Tartománynak (szerbül: Autonomna Pokrajina Vojvodina) 2022-ben 1 740 230⁵ lakosa volt, ami 9,9%-os, abszolút számokban pedig 191 579 fős csökkenést jelent a 2011-ben összeírt 1 931 809⁶ lakoshoz képest. Az adatok lesújtóan hatottak a szerb társadalom egészére, ugyanakkor a szerbiai, azon belül pedig a vajdasági magyar kisebbséget valóságos sokként érték a frissen közölt számok, hiszen bár köreikben is várható volt, hogy folytatódik az elmúlt évtizedekben állandósuló csökkenő tendencia, eddig soha nem látott mértékben, országos és tartományi szinten egyaránt 27,4%-kal apadt a közösség lélekszáma. Bár a vajdasági magyarok demográfiai adataival (is) foglalkozó szakemberek korábbi becslései igencsak borúlátóak voltak, a helyi politikai vezetők többször hangoztatták azt, amiben a vajdasági magyarok is bíztak: az elmúlt évtizedben valószínűsíthető a további létszámcsökkenés, de Vajdaságban és Szerbiában még mindig több mint 200 000 ezer magyar nemzetiségű ember él. A számláló 2022-ben a 200 000 fős pszichológiai határt áttörve országos szinten 184 442, vajdasági szinten pedig 182 321 főnél állt meg,⁷ ami a 2011-ben Szerbiában összeszámolt 253 899 és azon belül Vajdaságban összeírt 251 136 magyarhoz képest 69 457, illetve 68 815 fős veszteséget jelent.⁸

4 Koszovó északi, Szerbiával határos részén, négy szerb többségű községben él a helyi szerbség legnagyobb hányada.

5 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine. Excel tabelle. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://data.stat.gov.rs/?caller=3104&languageCode=sr-Latn>; letöltés ideje: 2024.10.11.

6 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1: Nacionalna pripadnost. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2012. Letöltés helye: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf>; letöltés ideje: 2024.08.14.

7 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1: Nacionalna pripadnost. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2012. Letöltés helye: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf>; letöltés ideje: 2024.08.14.

8 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. Knjiga 1: Nacionalna pripadnost. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2012. Letöltés helye: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf>; letöltés ideje: 2024.08.14.

A tanulmány célja, hogy részletesebben, ugyanakkor szerbiai és vajdasági, valamint (esetenként) történelmi kontextusba helyezve is bemutassa a vajdasági magyarok körében lejátszódó demográfiai folyamatokat.

A népszámlálási adatok szerbiai szintű áttekintése

Mivel Szerbiában az államalkotó nemzet mellett más etnikai csoportok is viszonylag nagy számban élnek (ez hatványozottan igaz Vajdaságra), a teljes kép kedvéért és azért, hogy a szerbiai és a vajdasági magyarság létszámának alakulását össze tudjuk hasonlítani más nemzeti kisebbségekével, illetve a szerbségével, elengedhetetlen egy (a teljesség igénye nélkül) Szerbia egészére vonatkozó, a legfontosabb adatsorokat bemutató áttekintés.

A következőkben tehát röviden ismertetem Szerbia lakosságának alakulását a 2011-től 2022-ig eltelt időszakban regionális és a legnagyobb nemzetiségi csoportok szerinti bontásban is.

Az alábbi, első ránézésre bonyolultnak tűnő, de rövid magyarázat után könnyen értelmezhető táblázat Szerbia lakosságának 2011 és 2022 közötti létszámbeli és százalékos változásának mértékét és arányait mutatja be részletesebb bontásban. Szerbia összesen öt NUTS 2 régióból áll, amelyek a következők: 1. Belgrád régió; 2. Vajdaság régió (ezek együttesen képezik a Szerbia-Észak nevű NUTS 1 régiót); 3. Sumádia- és Nyugat-Szerbia régió; 4. Dél- és Kelet-Szerbia régió; 5. Koszovó és Metóhia régió (amelyek a Szerbia-Dél NUTS 1 régióba tömörülnek).⁹ A táblázat oszlopaiban az országban élő legnépesebb hat etnikai csoport szerepel, az államalkotó szerb nemzetet is beleértve, míg a sorokban Szerbia összlakossága mellett az imént felsorolt öt NUTS régió lakosainak száma szerepel (az oszlopok szerinti nemzetiségi bontásban) 2011-ben és 2022-ben. A sorokban az abszolút számokban (főben) kifejezett lakosságszám alatt minden esetben százalékokban is ott áll, hogy az adott nemzetiség arányosan mekkora részét képezi Szerbia, illetve az adott régió összlakosságának.

9 Szügyi Éva: Régiók és regionalizmus Szerbiában. *DETEUROPE – The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 2013. 5 (3). 97–130, itt: 114–117.

		Összesen	Szerb	Magyar	Roma	Bosnyák	Horvát	Szlovák
Szerbia	2011	7 186 862	5 988 150	253 899	147 604	14 5278	57 900	52 750
	%	100,00	83,32	3,53	2,05	2,02	0,81	0,73
	2022	6 647 003	5 360 239	184 442	131 936	153 801	39 107	41 730
	%	100,00	80,64	2,77	1,98	2,31	0,59	0,63
Belgrád	2011	1 659 440	1 505 448	1 810	27 325	1 596	7 752	2 104
	%	100,00	90,72	0,11	1,65	0,10	0,47	0,13
	2022	1 681 405	1 449 241	1 386	23 160	1 515	4 554	1 656
	%	100,00	86,19	0,08	1,38	0,09	0,27	0,10
Vajdaság	2011	1 931 809	1 289 635	251 136	42 391	780	47 033	50 321
	%	100,00	66,76	13,00	2,19	0,04	2,43	2,60
	2022	1 740 230	1 190 785	182 321	40 938	718	32 684	39 807
	%	100,00	68,43	10,48	2,35	0,04	1,88	2,29
Sumádia- és Nyugat-Szerbia	2011	2 031 697	1 799 394	433	20 649	142 767	1 645	164
	%	100,00	88,57	0,02	1,02	7,03	0,08	0,01
	2022	1 819 318	1 54 7121	374	17 167	151 374	994	122
	%	100,00	85,04	0,02	0,94	8,32	0,05	0,01
Dél- és Kelet-Szerbia	2011	1 563 916	1 393 673	520	57 239	135	1470	161
	%	100,00	89,11	0,03	3,66	0,01	0,09	0,01
	2022	1 406 050	1 173 092	361	50 671	194	875	145
	%	100,00	83,43	0,03	3,60	0,01	0,06	0,01
Koszovó és Metóhia	2011	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
	%	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
	2022	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
		NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA

1. táblázat: Szerbia összlakosságának és hat legnépesebb etnikai csoportjának alakulása 2011 és 2022 között abszolút számokban és százalékos értékekben, országos és NUTS 2 régiók szintjén.

Forrás: a szerző gyűjtése

Az 1. táblázatból egyértelműen kiolvasható Szerbia lakosságának egy évtized alatti jelentős mértékű csökkenése. Az ország régiói közül egyedül Belgrád régió lakosainak száma tudott nőni, ami leginkább a főváros felé irányuló belső (és külső) migrációnak köszönhető,

hiszen Belgrád mellett, hogy főváros, az ország legnagyobb és legdinamikusabban fejlődő települése is, ahol több egyetem számos kara is várja a hallgatókat. A főváros tehát a fokozatosan elnéptelenedő, kiürülő vidék kárára tudta csak gyarapítani lakosainak számát. Az államalkotó szerb nemzet létszáma több mint 600 000 fővel csökkent, és az összlakosságon belüli aránya a 2011-es 83% felettihez képest 81% alatti értékre mérséklődött. A csökkenő tendencia, néhány kivétellel, a nemzeti kisebbségek esetében is megfigyelhető. A táblázatban felsoroltak közül csak a bosnyákok létszáma nőtt valamelyest, míg a táblázatban nem szereplő albán lakosság ugrásszerűen megnőtt, de 2022-ben többen vallották magukat jugoszlávnak is, mint 2011-ben, illetve az ismeretlen nemzetiségű kategóriába besoroltak száma is magasabb volt a legutóbbi népszámlálás alkalmával, mint tizenegy évvel korábban.

Megfigyelhető, hogy a romák kivételével a táblázatban szerepeltetett egyes nemzeti kisebbségek eloszlása nagy területi egyenetlenségeket mutat Szerbia régiói között. A már említett bosnyákok döntő többsége Sumádia- és Nyugat-Szerbiában koncentrálódik, míg a táblázatban feltüntetett többi etnikai csoport legnagyobb része inkább az ország északi részén, leginkább Vajdaságban, esetleg Belgrádban és környékén él. Ahogyan 2011-ben, úgy 2022-ben is a magyar volt az ország legnépesebb nemzeti kisebbsége, vagyis az államalkotó szerb nemzet után a magyar a második legnagyobb etnikai csoport. A két népszámlálás között eltelt időszakban ugyanakkor jelentősen csökkent az összlakosságon belüli arányuk, hiszen míg 2011-ben 3,53, 2022-ben már csak 2,77%-nyian voltak.

A még mindig többnemzetiségű, de multietnikus jellegéből egyre inkább veszítő Vajdaság összlakossága 2011-ben még 1 931 809 fő volt, ami 2022-re 1 740 230-ra csökkent, ez közel kétszázezer fős lakosságvesztés tizenegy év alatt. Az északi tartományban is legnépesebb szerbek létszáma bár csökkent, az összlakosságon belüli arányuk valamelyest nőtt, ami arra enged következtetni, hogy a Vajdaságban élő nemzeti kisebbségek fogyása még erőteljesebb volt, mint az államalkotó nemzeté. A legnagyobb nemzeti kisebbség a 2022-re először kétszázezer fő alá csökkenő (pontosan 182 321 fő) magyarság, amely az erőteljes fogyás dacára is még mindig kicsivel több, mint a tartomány összlakosságának 10%-át (10,48%) jelenti, szemben a 2011-es adatokkal, amikor a részarányuk kerekén 13%, a létszámuk pedig 251 136 fő volt. A tartományban élő további, hagyományosan nagyobb számban előforduló nemzeti kisebbségek, mint például a szlovákok, a horvátok, a bunyevácok, a ruszinok vagy a románok létszáma is erőteljesen csökkent az említett két népszámlálás között eltelt 11 év alatt.

Ezeket az adatokat érdemes kiegészíteni egy további táblázattal is, amely egyrészt azt mutatja meg, hogy számbelileg, másrészt azt, hogy százalékos arányban kifejezve milyen mértékű volt az összlakosság és a hat legnagyobb etnikai csoport csökkenése vagy növekedése. A következő táblázat ilyen bontásban ábrázolja a 2011-es és 2022-es népszámlálás közötti változásokat.

	Összesen	Szerb	Magyar	Roma	Bosnyák	Horvát	Szlovák
Szerbia (fő)	-539 859	-627 911	-69 457	-15 668	+8 523	-18 793	-11 020
Szerbia (%)	-7,51	-10,49	-27,36	-10,61	+5,87	-32,46	-20,89
Vajdaság (fő)	-191 579	-98 850	-68 815	-1 453	-62	-1 4349	-10 514
Vajdaság (%)	-9,92	-7,66	-27,40	-3,43	-7,95	-30,51	-20,89

2. táblázat: Szerbia és Vajdaság összlakosságának, valamint az országos szinten legnépesebb hat nemzetiség létszámának változása 2011 és 2022 között, abszolút számokban, illetve százalékos arányokban kifejezve
Forrás: a szerző gyűjtése

A 2. táblázat az 1. táblázatból indul ki, az abban bemutatott 2011-es és 2022-es adatok közötti különbségeket, változásokat mutatja be. Az oszlopokban minden esetben az összlakosság, illetve az országban/tartományban élő hat legnépesebb etnikai csoport létszámának változása szerepel abszolút számokban és százalékokban, a változás irányával (pozitív vagy negatív) együtt, míg a sorok azt mutatják meg, hogy az egyes adatok Szerbiára vagy Vajdaságra vonatkoznak-e.

Szerbia összlakossága tizenegy év alatt közel 540 000 fővel, 7,5%-kal csökkent. A fogyás aránya Vajdaságban jóval az országos átlag felett alakult, és csaknem 10 (9,92) %-os volt. Amennyiben az egyes etnikai csoportok létszámának változásait hasonlítjuk össze, még nagyobb eltéréseket tapasztalhatunk. A szerbiai horvátok száma csaknem harmadával csökkent az országban és Vajdaságban is, hozzájuk hasonlóan a magyarság fogyása is erőteljesnek mondható, hiszen az meghaladja a 27%-ot, ami közel 70 000 fős vesztséget jelent. A szlovák közösség is tagjainak több mint 20%-át elveszítette egy évtized alatt, míg a kismértékű fogyást mutató romák mellett a bosnyákok száma országosan még nőni is tudott, leginkább a betelepülőknek köszönhetően. Az államalkotó szerb nemzet közel 10,5%-os fogyása meghaladja az országos átlagot, de Vajdaságban a tartományi átlag alatt maradt

7,66%-kal, ami ismét arra enged következtetni, hogy az etnikailag vegyes régió a homogenizálódás útját járja, hiszen az összlakosságon belül így is megnőtt a szerbek aránya, míg a jelentősebb nemzeti kisebbségeké tovább csökkent.

A népszámlálási adatok alakulása Vajdaságban és a vajdasági magyarság köreiben

Tanulmányom innentől kezdve már leginkább a 2022-es népszámlálás Vajdaságra és a vajdasági magyarságra vonatkozó adatainak bemutatására és elemzésére fog koncentrálni. Időnként itt is szükséges lesz a szerbiai kitekintés a teljesebb kép és kontextus kedvéért, de a fókuszban az ország északi tartománya és az ott élő magyar kisebbség lesz. A következőkben Vajdaság Autonóm Tartomány rövid bemutatásán túl a 2011-es népszámlálástól régebről indító történelmi áttekintés mellett részletesebb, községi és települési szintű elemzéseken keresztül is értelmezem a terület lakosságára és leginkább magyar lakosságára vonatkozó adatokat.

Vajdaságról és lakosságáról általánosságban

Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbia északi részén található, területe 21 506 km² lakosainak száma 2022-ben 1 740 230 fő, 845 739 férfi (48,6%) és 894 491 nő (51,4%).¹⁰ A lakosság átlagéletkora 43,64 (a férfiaké 42,03, míg a nőké 45,16) év, ami csaknem megegyezik az országos átlaggal, amely 43,85 év. Vajdaság székvárosa és legnépesebb városa a 260 438 lakost számláló Újvidék (szerbül Novi Sad), míg a város közvetlen vonzáskörét jelentő Újvidék községnek összesen 368 967 lakosa van.¹¹ További jelentősebb települések még Szabadka (szerbül: Subotica) 88 752, Pancsova (szerbül: Pančevo) 73 401, Nagybecskerek (szerbül: Zrenjanin) 67 129 és Zombor (szerbül: Sombor) 41 814 lakossal. A tartomány három nagyobb tájegységre osztható, Bácskára, Bánátra és Szerémségre, amelyeket a területükön átfolyó három nagy folyó, a Tisza, a Duna, illetve a Száva határolnak, illetve választanak el egymástól. Közigazgatási értelemben hét körzetre oszlik a tartomány: Dél-bácskai körzet, Dél-bánsági körzet, Észak-bácskai körzet, Észak-bánsági körzet, Közép-bánsági körzet, Nyugat-bácskai körzet és a Szerémségi körzet. Bár mindegyik körzetben élnek magyarok, legtöbben, többen az Észak-bácskai, illetve az Észak-bánsági körzetben,

10 Palusek Erik, Trombitás Tímea: Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor: *Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete, Szabadka, 2017. 41–72, itt: 42.

11 Popis 2022: Excel tábla: Ukupan broj stanovnika po naseljima. *Republički zavod za statistiku*. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Latn/popisni-podaci-eksel-tabele/>; letöltés ideje: 2024. 09. 12.

annak is a Tisza folyó melletti (földrajzilag Bácskához tartozó) területein. A szerb közigazgatásban, így az ország északi tartományában is, a körzetek alatt találhatóak a legkisebb területi egységek, a községek és városok, Vajdaság területét összesen 45 község és város alkotja.¹² A többnyire síkvidéki jellegű Vajdaság Szerbia legjobb és Európa egyik legjobb, kiváló minőségű termőföldekkel rendelkező agrárvidéke.¹³

Ahogy az már korábban is említettem, Vajdaság multikulturális, multietnikus régió, ahol jelenleg is több mint húsz etnikai csoport tagjai élnek egymás mellett, ezentúl 34 vallási közösség is képviselteti magát a tartományban.¹⁴ A sokszínűség kialakulásában jelentős szerepet játszott a terület viharos történelme, hiszen az elmúlt néhány évszázadban (de az elmúlt egy évszázadban is) több impériumváltást, háborús konfliktust is megélt, amelyeket általában jelentős népességmozgások is követtek. A sokszínűség elveszőben van, ugyanis a tartományban egyre kisebb számban élnek azok a nem államalkotó nemzethez tartozó etnikai csoportok, amelyek korábban a helyi összlakosság jelentős hányadát tették ki, és egyre inkább a szerbség dominál Vajdaság lakosságának etnikai összetételében. A későbbiekben közölt táblázatok és a hozzájuk fűzött magyarázatok segítségével többek között ez az etnikai homogenizáció irányába tartó folyamat is követhető lesz. Mindennek ellenére a multikulturális tudat továbbra is tetten érhető Vajdaságban, amit az is jól példáz, hogy a tartománynak összesen hat hivatalos nyelve van, amelyek Szerbia hivatalos nyelve, a szerb mellett a következők: magyar, horvát, ruszin, román és szlovák.¹⁵

Vajdaság lakosságának etnikai összetétele és a helyi magyarság 2022-ben

Mivel Vajdaságban és Szerbiában nem minden esetben ugyanazok a legjelentősebb nemzeti kisebbségek, az alábbiakban külön is bemutatom Vajdaság lakosságának 2022-ben megállapított nemzetiségi összetételét, a 2011-es számokkal is összehasonlítva. Ez követi majd a vajdasági magyarságra vonatkozó 2022-es adatok részletesebb ismertetése.

A következő táblázatokban ismertetem Vajdaság lakosságának etnikai összetételét 2011-ben és 2022-ben, azzal, hogy az egyes csoportokat érintő változások mértékét és irányát a két említett népszámlálás között eltelt 11 évben abszolút számokban (főben) és százalékokban

12 Szerb Köztársaság, Vajdaság Autonóm Tartomány, Tartományi Kormány. Letöltés helye: <https://www.vojvodina.gov.rs/hu/vojvodina/o-vojvodini>; letöltés ideje: 2024. 10. 05.

13 Palusek Erik, Trombitás Tímea: Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor: *Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete: Szabadka, 2017. 41–72, itt: 42.

14 Gábrity Molnár Irén: Vajdasági egyházak, vallásgyakorlási nehézségek. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa: *Közérzeti barangoló*. Magyarságkutató Tudományos Társaság: Szabadka, 2005. 91–106, itt: 91.

15 Szerb Köztársaság, Vajdaság Autonóm Tartomány, *Tartományi Kormány*. Letöltés helye: <https://www.vojvodina.gov.rs/hu/vojvodina/o-vojvodini>; letöltés ideje: 2024. 10. 05.

is feltüntettem. A táblázatokban a 2022-es népszámlálás adatai között említett összes etnikai csoport szerepel, a létszámuknak megfelelő (csökkenő) sorrendben.

	Összesen	Szerb	Magyar	Roma	Szlovák	Horvát
2011	1 931 809	1 289 635	251 136	42 391	50 321	47 033
2022	1 740 230	1 190 785	182 321	40 938	39 807	32 684
Számbeli különbség	-191 579	-98 850	-68 815	-1 453	-10 514	-14 349
Százalékos különbség	-9,92%	-7,66%	-27,40%	-3,43%	-20,89%	-30,51%

3.1. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 30 000 főt meghaladó etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A 3.1. táblázatban többnyire már korábbról is ismerős számok szerepelnek, amelyek egyrészt Vajdaság összlakosságának, illetve a 30 000 főt meghaladó etnikai csoportjainak a 2011 és 2022 közötti lakosságváltozásait mutatja be. Az összlakosság esetében megállapítható csökkenő tendencia minden egyes 30 000 főt meghaladó etnikai csoportra jellemző, de annak mértéke jelentős eltéréseket mutat az egyes csoportok között. A nagyobb etnikai csoportok közül a legnagyobb veszteséget a vajdasági horvátok szenvedték el, akiknek 30,51%-kal csökkent a létszámuk, míg a magyarok alig néhány százalékponttal lemaradva a szomorú lista második helyén állnak 27,4%-os létszámcsökkenéssel. A szlovákok körében is nagymértékű, 20,89%-os volt a fogyás mértéke 2011 és 2022 között, miközben az államalkotó szerbek (-7,66%) és a romák (-3,43%) népességfogyása valamivel mérsékeltebb volt és alatta maradt a tartomány összlakosságának csökkenését jelentő 9,92%-os értéknek.

A 2011-ben még 30 000-nél kevesebb (de 20 000-nél több) lelket számláló vajdasági etnikai csoportok létszáma 2022-ben már jellemzően 20 000 fő alatt maradt, tehát a tizenegy évvel korábbi eredményekkel ellentétben a tartomány területén 2022-ben már nem beszélhetünk olyan kisebbségekről, amelyeknek létszáma 20 és 30 ezer közötti.

	Román	Jugoszláv	Montenegrói	Ruszin	Bunyevác
2011	25 410	12 176	22 141	13 928	16 469
2022	19 595	12 438	12 424	11 207	10 949
Számbeli különbség	-5 815	+262	-9717	-2 721	-5 520
Százalékos különbség	-22,88%	+2,15%	-43,89%	-19,54%	-33,52%

3.2. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 10 000–20 000 fő közötti etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A Vajdaságban őshonosnak számító kisebbségek közül ebben a csoportosításban a bunyevácok szernvedték el a legnagyobb veszteséget, akik 2011-hez képest egyharmadnyival (-33,51%) lettek kevesebben, de a nem őshonos montenegróiak 43,89%-os csökkenése a bunyevácokét is felülmúlja. Jelentős, 22,88%-os, illetve 19,54%-os lakosságvesztést szenvedtek el a románok és a ruszinok is, ugyanakkor enyhén nőtt azoknak a száma, akik jugoszlávnak vallották magukat (+2,15%).

A 2022-ben 10 000 főnél kevesebb, de 2000 főnél több lelket számláló közösségek már jellemzően nem tartoznak az autochton kisebbségek közé, és időnként kiugróan nagyarányú változás tapasztalható létszámukban a két vizsgált népszámlálás adatait összehasonlítva.

	Macedón	Orosz	Ukrán	Muszlim
2011	10 392	1 173	4 202	3 360
2022	7 021	4 208	3 133	2419
Számbeli különbség	-3 371	+3 035	-1 069	-941
Százalékos különbség	-32,44%	+258,74%	-25,44%	-28,01%

3.3. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 2000–10 000 fő közötti etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A táblázatot vizsgálva szembetűnő az oroszok létszámának ugrásszerű, 258,74%-os növekedése. Az abszolút számokban 4208 fős orosz populáció ugyan még mindig elenyésző a több mint 1,7 milliós vajdasági összlakosságon belül, a növekedés mértéke mégis meglepő lehet, amit az magyaráz, hogy az Ukrajnával 2022 februárja óta háborúban álló hazájukat elhagyó oroszok körében Szerbia kedvelt célországnak számít. Éppen ezért feltételezhető, hogy az országban és a Vajdaságban élő oroszok száma az azóta eltelt időszak alatt tovább nőtt. A táblázatban szereplő többi népcsoport mindegyikére a lakosságfogyás jellemző, így a Vajdaság területén élő macedónok 32,44%-kal, a muszlimok 28,01%-kal, az ukránok pedig 25,44%-nyival lettek kevesebben, mint 2011-ben.

A következő táblázatban már az egészen kis létszámú, 2000 fő alatti etnikai csoportok adatai szerepelnek.

	Albán	Német	Szlovén	Gorán	Bolgár	Bosnyák	Vlach
2011	2251	3272	1815	1179	1489	780	170
2022	1935	1985	1291	1283	1123	718	185
Számbeli különbség	316	1287	524	-104	366	62	-15
Százalékos különbség	14,04%	39,33%	28,87%	-8,82%	24,58%	7,95%	-8,82%

3.4. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (a 2 000 fő alatti etnikai csoportok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A 3.4. táblázat adataiból talán azt érdemes kiemelni, hogy a tartomány területén egykor nagy számban élő, de a második világháborút követően többnyire elűzött (és részben etnikai tisztogatás áldozatául esett), így egészen kis közösségként fennmaradó németiség jelentős mértékben tovább zsugorodott, hiszen egy évtized elteltével közel 40 (39,33) %-nyival kevesebben nyilatkoztak úgy, hogy ehhez az etnikai csoporthoz tartoznának.

A következő, Vajdaság összlakosságára vonatkozó utolsó táblázat a teljesség kedvéért szerepel a tanulmányban, de ez már nem konkrét etnikai csoportok, hanem az azokba egyértelműen be nem sorolhatók létszámaikat tünteti fel, így azokat, akik ismeretlen nemzetiségűek, nem nyilatkoztak nemzeti hovatartozásukról, regionális identitásúak vagy egyéb nemzetiségűek.

	Ismeretlen	Nem nyilatkozott	Regionális hovatartozás	Egyéb
2011	14 791	81 018	28 567	6 710
2022	73 433	70 339	9 985	8 024
Számbeli különbség	+58 642	-10 679	-18 582	+1 314
Százalékos különbség	+396,47%	-13,18%	-65,05%	+19,58%

3.5. táblázat: Vajdaság lakosságának változása abszolút számokban és százalékokban 2011 és 2022 között (az etnikai csoportokba nem besorolható lakosok esetében).

Forrás: a szerző gyűjtése

A fentiek összegzéseként elmondható, hogy Vajdaság összlakossága (néhány kivételtől eltekintve) jelentős mértékben csökkent, és ugyanez érvényes az azon belüli legjelentősebb őshonos etnikai csoportokra is. Az egyes kisebbségek létszámváltozásának mértékében nagy eltéréseket találhatunk, így a szerbek a (többi őshonos etnikai csoporthoz képest) mérsékeltebb fogyásuk ellenére is nagyobb hányadát teszik ki a tartomány összlakosságának 2022-ben, mint 2011-ben. A második legnagyobb vajdasági etnikai csoportot és a tanulmány elsődleges fókuszát jelentő magyarokat a 27,4%-os, közel 70 000 (68 815) fős népességsökkenéssel egyértelműen a többiekéhez képest sokkal jelentősebb veszteséget elszenvedők közé sorolhatjuk.

A fogyás több mint fél évszázados krónikája

A vajdasági magyarság nem az elmúlt egy évtizedben kezdett el fogyni, a csökkenő tendencia már több évtizede tart, és a számbeli fogyással együtt a tartomány összlakosságán belüli arányuk is népszámlálásról népszámlálásra egyre kisebb. Az elkövetkezőkben a második világháború és befejezésének (magyar szempontból különösen) zűrzavaros időszaka utáni népszámlálások azon adatait mutatom be, amelyek segítségével végigkövethető a vajdasági magyarok létszámának alakulása 1948-tól, a háború utáni első népszámlálásól egészen a legfrissebb, 2022-es lakosság-összeírásig. A táblázatokban a vajdasági magyarokra vonatkozó számok mellett viszonyítási alapként feltüntettem a Vajdaság összlakosságának, illetve a tartományban élő államalkotó szerb nemzet létszámának változásait bemutató adatokat is.

	Összesen	Magyar	Szerb
1948 (fő)	1 663 212	428 932	841 246
1948 (%)	100	25,79	50,58
1953 (fő)	1 712 619	435 345	874 346
1953 (%)	100	25,42	51,05
1961 (fő)	1 854 965	442 561	1 017 717
1961 (%)	100	23,86	54,86
1971 (fő)	1 952 533	423 866	1 089 132
1971 (%)	100	21,71	55,78
1981 (fő)	2 034 772	385 356	1 107 378
1981 (%)	100	18,94	54,42
1991 (fő)	2 013 889	339 491	1 143 723
1991 (%)	100	16,86	56,79
2002 (fő)	2 031 992	290 207	1 321 807
2002 (%)	100	14,28	65,05
2011 (fő)	1 931 809	251 136	1 289 635
2011 (%)	100	13,00	66,76
2022 (fő)	1 740 230	182 321	1 190 785
2022 (%)	100	10,48	68,43

4. táblázat: A vajdasági magyarság létszámának alakulása 1948 és 2022 között abszolút számokban (főben) és százalékos értékben a tartomány összlakosságán belül.

Forrás: a szerző gyűjtése

A második világháború utáni első népszámlálás után is bőven 400 000 (428 932) fő feletti vajdasági magyarság a tartomány lakosságának több mint negyedét (25,79%) adta, így a második legnagyobb etnikai csoport volt az akkor már (éppenhogya) abszolút többségben lévő szerbek mögött. Megfigyelhető, hogy a magyarok száma növekedett 1948 és 1953 között (435 345), ahogyan az 1953-tól 1961-ig eltelt időszak alatt is. Az 1961-es

lakosság-összeíráskor volt a legnépesebb a vajdasági magyar közösség, amikor is 442 561 lelket számlált. Meg kell jegyezni, hogy arányuk a tartomány összlakosságán belül a számbeli gyarapodás dacára is csökkent, hiszen a szerbek létszáma és aránya gyorsabb ütemben nőtt. Az 1961-es népszámlálást követően minden egyes összeíráskor kevesebb volt a magyar Vajdaságban, mint az azt megelőző alkalommal, ennek a legfőbb oka az, hogy a természetes szaporulat a múlt század hatvanas éveiben az addigi pozitívból negatívba váltott, vagyis azóta az élve születések száma kisebb, mint a halálozásoké. A hetvenes években egy ideig még stagnált a születésszám, de a nyolcvanas évektől már ismét egyértelműen csökkent, és ez a mai napig is tart.¹⁶ A múlt század hatvanas-hetvenes éveitől megfigyelhető csökkenés másik oka az, hogy a Tito által vezetett Jugoszlávia viszonylag nyitott külpolitikát folytatott, így már a hatvanas évek első felében megkezdődött a gazdasági típusú emigráció. Az ország lakói leggyakrabban a fejlettebb nyugat-európai (ritkábban a tengerentúli) államokba költöztek, hogy ott vállaljanak munkát. A kezdetben szevezetlen kivándorlás az 1965-ös gazdasági reformot követően már szervezett formában folytatódott.¹⁷ Ezekből a nyolcvanas évek végéig tartó emigrációs folyamatokból a vajdasági magyarok sem maradtak ki, így jelentős mértékben hozzájárultak a létszámuk csökkenéséhez. Az 1971-es népszámlálás alkalmával már közel 20 000 fővel kevesebben voltak (423 866 fő), ami az 1981-es összeírásig tovább csökkent, és 400 000 fő alá esett (385 356). A tendencia a nyolcvanas években is folytatódott, és az 1991-es lakosság-összeírás alkalmával már csak 339 491 főt számlált a közösség. Ezzel egy időben kezdődtek meg a Jugoszlávia széteséséhez vezető véres polgárháborúk (1991–1995, majd a Szerbiából és Montenegróból álló utódállam 1999-es NATO-bombázása), amelyek az addigi gazdasági motiváltságú elvándorlást felgyorsították a vajdasági magyarok körében. Ennek eredményeképpen a létszámuk 2002-re 290 207 főre csökkent, ez csaknem ötvenezres veszteség az 1991-hez képest. A Vajdaság összlakosságán belüli etnikai és vallási arányok ez alatt az időszak alatt erőteljesen átrendeződtek, hiszen míg a magyarok (és a többi őshonos nemzeti kisebbség) száma továbbra is csökkent, sőt a háború miatti kivándorlási hullám következtében gyorsuló ütemben csökkent, addig a szerbek száma jelentősen megnőtt, mert a fegyveres harcok miatt a jugoszláv utódállamokat, leginkább Bosznia-Hercegovinát és Horvátországot elhagyni kényszerülő szerbek jellemzően Szerbiába menekültek, egy jelentős részük pedig éppen Vajdaságban telepedett le. A Jugoszlávia széthullásához vezető polgárháború végétől néhány évvel későbbi NATO-légicsapások folyamán, illetve utána (a szerbek lényegében ekkorra elveszítették a felügyeletet Koszovó felett) pedig a koszovói szerbek kezdtek el jelentős számban Szerbia északabbi területeire áttelepülni, egy részük Vajdaságba. Goran Penev szerb demográfus adatai szerint 1991 és 1995 között összesen 157 084 fő telepedett le Vajdaságban, akiknek 94%-a a megszűnő

16 Népesedési akcióterv 2013–2017, Magyar Nemzeti Tanács. Letöltés helye: <http://www.mnt.org.rs/dokumentumok/strategiak/nepesedesi-akcio71terv-2013-2017>; letöltés ideje: 2015. 02. 28. (A népesedési akcióterv már nem elérhető a Magyar Nemzeti Tanács honlapján.)

17 Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarok helyzetmegélése a migrációk közepette. In: Szónokyné Ancsin Gabriella: *Magyarok a Kárpát-medencében* 2. Egyesület Közép-Európa Kutatására: Szeged, 2017. 37–56, itt: 42.

Jugoszlávia valamelyik tagköztársaságából érkezett. Az 1996 és 2002 között eltelt hat év alatt további 56 111 fő érkezett Szerbia északi tartományába, akiknek közel háromnegyede (72%-a) az egykori Jugoszlávia tagköztársaságaiból származott. A Vajdaságba betelepülők fennmaradó része mind 1991 és 1995, mind pedig 1996 és 2002 között Közép-Szerbiából, illetve egy elenyésző hányaduk (1000-2000 fő) külföldről érkezett. Az 1999-es NATO-bombázásokat követően Koszovó területéről 350 000 ember menekült Szerbiába, egy részük Vajdaságba. Pontos adatok nincsenek arról, hogy hány magyar hagyta el Vajdaságot a kilencvenes évek válságos időszaka alatt, de a számuk több tízezerre tehető. Penev szerint 1991 és 2002 között összesen 68 791 fő települt ki Vajdaságból.¹⁸ A polgárháborúk alatt a Szerbiát (és Montenegrót) sújtó embargók következtében kialakult kilátástalan gazdasági helyzet, majd az 1999-es NATO-bombázások erőteljesen gyengítették Slobodan Milošević néhai szerb elnök (akire gyakran Európa utolsó diktátoraként hivatkoznak) hatalmát, amit végül 2000. október 5-én döntöttek meg azt megelőző elcsalt választások miatt utcára vonuló elégedetlen polgárok. Ezzel az akkori (Szerbiából és Montenegróból álló kis) Jugoszláviában (2003. február 4-étől Szerbia és Montenegró az ország neve), illetve miután 2006. június 3-án Montenegró is kikiáltotta a függetlenségét, Szerbiában is megindult a pacifikálódás folyamata, az ország lassan nyitni kezdett a világ felé, és bekapcsolódott azokba a nemzetközi folyamatokba, amelyekből addig kirekesztették. A kétezres évek elejétől tehát már nem beszélhetünk a háború miatti kényszerű emigrációról, a motivációk ismét többnyire gazdasági, illetve tanulmányi jellegűek voltak. A természetes szaporulat továbbra is negatív tendenciákat mutatott, így 2011-re már csak 251 136 magyar maradt Vajdaság területén. A csökkenő tendencia megmaradt, de erőteljesen fokozódott 2011 és 2022 között, ezalatt közel hetvenezerral lettek kevesebben a vajdasági magyarok, és egy újabb lélektani határt átlépve először maradt a számuk kétszázezer fő alatt, ráadásul nem is kevéssel, hiszen a számláló ezúttal 182 321 főnél (Szerbia teljes területén pedig 184 442 fő) állt meg. Annak ellenére, hogy a vajdasági magyar közösség, legalábbis politikai vezetői mindenképpen, nagy reményeket fűztek a 2015-ben elindított gazdaságfejlesztési programhoz, amelynek keretein belül a magyar állam komoly anyagi támogatásokkal segítette a vajdasági magyar vállalkozókat, a magyar intézmények működését és infrastruktúrájának felújítását vagy a magyar párok házvásárlását, a negatív tendencia tovább folytatódott, sőt rohamosan gyorsult is. Maga a fogyás ténye alapvetően három fő okra, a negatív természetes szaporulatra, az elvándorlásra és az asszimilációra vezethető vissza a következő megoszlásban: a lakosságvesztés 45%-áért a természetes fogyás, 40%-áért az emigráció, 15%-áért pedig az asszimiláció tehető felelőssé.¹⁹ Bár igaz, hogy 2011-ben a szülőképes vajdasági magyar nők átlagosan 1,37, 2022-ben pedig 1,40 gyermeket vállaltak (tehát a gyermekvállalási kedvben

18 Penev, Goran: Vojvodanske migracije tokom 1990-ih godina: više doseljenih, manje odseljenih. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 2006. 12. 77–84, itt: 79.

19 Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalója, amelyet a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács által megszervezett 14. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozón (2024) tartott meg Szabadkán. Letöltés helye: <https://vmat.rs/2024/05/26/a-vajdasagi-magyarok-demografiai-jovokepe/>; letöltés ideje: 2024. 10. 14.

nem következett be további csökkenés), 2002 és 2022 között a felére csökkent a szülőképes magyar nők száma Vajdaságban,²⁰ ami megmagyarázza a természetes szaporulat negatív tendenciájának fokozódását. A szülőképes nők fogyatkozásának egyik oka az, hogy egyre kevesebb gyermek születik, akik felnőttként maguk is gyermeket vállalnának, a másik pedig az, hogy az elvándorlás leginkább éppen azokra a korosztályokra jellemző, amelyek számára aktuális a családalapítás kérdése (vagy már családos emberek és a családjukkal együtt vándorolnak ki). Pontos számok nem állnak rendelkezésre arról, hogy 2011 és 2022 között hány magyar vándorolt ki Vajdaságból, azt tudjuk, hogy a motivációik ezúttal is leginkább anyagi jellegűek voltak. Feltételezhetően erősítette a folyamatot a határon túli (így a vajdasági) magyarok számára 2011 óta egyszerűsített eljárással megszerezhető magyar állampolgárság, hiszen az európai uniós tag Magyarország által kiadott személyi igazolvánnyal vagy útlevéllel az addig csak szerbiai dokumentumokkal rendelkező vajdasági magyarok előtt is megnyíltak a más (fejlettebb) EU-s tagállamokban történő továbbtanulás, munkavállalás és letelepedés kedvezményes lehetőségei.

A magyarok körében tapasztalható fogyás 1971-től nemcsak állandósult, de népszámlálásról népszámlálásra a mértéke is fokozódott. A következő táblázat azt mutatja be, hogy az 1948-tól 2022-ig megtartott lakosság-összeírások között hogyan, milyen mértékben és milyen irányban változott a vajdasági magyarok lélekszáma abszolút számokban és százalékokban kifejezve.

	Fő	%
1948–1953	+6 413	+1,50
1953–1961	+7 216	+1,66
1961–1971	-18 695	-4,22
1971–1981	-38 510	-9,09
1981–1991	-45 865	-11,90
1991–2002	-49 284	-14,52
2002–2011	-39 071	-13,46
2011–2022	-68 815	-27,40

5. táblázat: A vajdasági magyarság létszámának növekedése, illetve csökkenése abszolút számokban (főben) és százalékos értékekben kifejezve 1948 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése

²⁰ Uo.

Míg az 1948 és 1953, illetve az 1953 és 1961 között eltelt időszakokban a vajdasági magyarság létszáma enyhén, 1,50, majd 1,66%-kal gyarapodott, addig 1971-re már 18 695 fővel lettek kevesebben. Ez az 1961-es létszámukhoz viszonyítva 4,22%-os fogyatkozást jelent. A következő, 1981-es népszámlálásra a fogyás mértéke több mint a kétszeresére nőtt, és 38 510 fővel, vagyis 9,09%-kal csökkent a közösség lélekszáma. Közel 12 (11,9) %-osra nőtt a fogyás 1991-re, ami mindössze tíz év alatt újabb 45 865 fős veszteséget jelentett, majd 2002-re további 49 284 fővel, 14,52%-nyival lettek kevesebben. A 2011-es népszámlálásra enyhe mértékben, 13,46%-osra mérsékelődött a fogyás sebessége, de ez így is 39 071 fős veszteséget jelentett az akkor már csak kicsivel több, mint 250 000 lelket számláló közösségnek. A legfrissebb adatokat szolgáltató 2011 és 2022 közötti időszak is a folytatódó lakosságvesztés jegyében telt el, de annak mértéke ugrásszerűen, 27,4%-osra emelkedett, aminek eredményeképpen minden eddigénél többel, 68 815 fővel zsugorodott a közösség létszáma. Az adatsorból, a 2002 és 2011 közötti időszak kivételével, gyakorlatilag az állapítható meg, hogy minél kevesebben lesznek a vajdasági magyarok, a fogyás mértéke annál inkább gyorsul. A legutóbbi, 27,4%-os fogyás minden eddigénél nagyobb sokkhatásként érte a közösséget, ami megpecsételheti a sorsát, hiszen ez azt is jelenti, hogy nagymértékben csökkent az óvodás- és iskoláskorú gyermekek száma, ahogyan a nemzőképes populációé is. Ebből az következik, hogy magyar nyelvű tagozatok vagy akár óvodák és iskolák szűnnek meg, kevesebb a munkaképes ember és kevesebb a magyar nemzetiségű szavazópolgár is, ami a vajdasági magyarok érdekképviselésének és érdekérvényesítésének jelentős gyengüléséhez, jól kiépített intézményrendszerének pedig a megroppanásához, és ha nem is a teljes összeomlásához, de leépüléséhez vezethet belátható időn belül.

A negatív természetes szaporulat és az asszimiláció

Korábban már szó esett arról, hogy a vajdasági magyarok körében tapasztalt népesség-fogyás jelentős részéért az elvándorlás tehető felelőssé. Az emigránsok számáról azonban nincsenek pontos adatok, legfeljebb csak becslések, ugyanakkor a lakosságvesztés legfontosabb oka a negatív természetes szaporulat, és egy kisebb részét az asszimilációs veszteségek teszik ki, amelyekről Badis Róbert zentai szociológus-demográfus munkásságának köszönhetően pontos számok is rendelkezésre állnak.

A következő táblázatban a magyar nemzetiségű újszülöttek számát és az ebből kiszámított nyers születési arányszámot (újszülöttek száma/1000 fő) láthatjuk 2002 és 2022 között.

	Születések száma (abszolút számokban)	Nyers születési arányszám (ezer főre)
2002	2817	9,7
2003	2839	9,9
2004	2861	10,2
2005	2490	9,0
2006	2489	9,1
2007	2333	8,7
2008	2236	8,5
2009	2164	8,3
2010	2175	8,5
2011	2092	8,3
2012	2030	8,3
2013	2028	8,5
2014	1966	8,5
2015	1822	8,1
2016	1731	7,9
2017	1807	8,5
2018	1708	8,2
2019	1601	8,0
2020	1569	8,1
2021	1499	7,9
2022	1333	7,3

6. táblázat: Születések száma a vajdasági magyar közösségben 2002 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalójában található adatok felhasználásával

Az adatsorból egyértelműen a születések számának és a nyers születési arányszámoknak a csökkenő tendenciája olvasható ki, hiszen ha a számok nem is minden esetben kisebbek évről évre, a trend teljesen egyértelmű. Míg 2002-ben összesen 2817 magyar baba született, ami azt jelentette, hogy ezer főre 9,7 újszülött jutott, addig 2011-ben ezek a számok 2092-re csökkentek az újszülöttek számának és 8,3%-ra a születési arányszám esetében. További rohamos csökkenés tapasztalható a 2022. évig terjedő adatok megvizsgálásakor is. Az említett esztendőre a születések száma 1333-ra csökkent, a nyers születési arányszám pedig már csak 7,3%-ot tett ki. Érdeemes megjegyezni, hogy 1953-ban még 85 000 körül alakult a magyar újszülöttek száma. Az adatok vizsgálatakor további fontos tudnivaló, hogy a születéseken az újszülött adatlapjára az anya nemzetiségét vezetik fel, hiszen a nemzeti identitás, amelyről az egyén már önállóan tud nyilatkozni, csak a későbbiek folyamán alakul

ki.²¹ Fontos kiemelni, hogy a vizsgált évek mindegyikében magasabb volt az elhalálozások száma, mint a születéseké, amelyeknek a különbségéből kapjuk meg a természetes szaporodás mértékét és irányát.

A természetes szaporodás vizsgálatakor további fontos mutató a termékenységi arányszám, amely azt mutatja meg, hogy a szülőképes nők átlagosan hány gyermeket vállalnak életük folyamán. A vajdasági magyarok körében az elmúlt évtizedekben ezek a számok rendszerint alatta maradtak a reprodukcióhoz szükséges 2,1-2,2-es átlagos értéknek.

	Termékenységi arányszám
2002	1,51
2003	1,55
2004	1,60
2005	1,42
2006	1,45
2007	1,39
2008	1,37
2009	1,35
2010	1,39
2011	1,37
2012	1,38
2013	1,43
2014	1,44
2015	1,38
2016	1,37
2017	1,49
2018	1,47
2019	1,44
2020	1,48
2021	1,49
2022	1,40

7. táblázat: A termékenységi arányszámok alakulása a vajdasági magyar közösségben 2002 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalójában található adatok felhasználásával

21 Uo.

A táblázatban felsorakoztatott adatokat megvizsgálva ugyan tapasztalható némi ingadozás, de sem csökkenő, sem pedig növekvő tendencia nem rajzolódik ki, a termékenységi arányszám nagyjából azonos szinten volt 2002 és 2022 között, ami azt jelenti, hogy a szülőképes vajdasági magyar nők szülési kedve nem változott jelentős mértékben az elmúlt két évtized alatt, hozzávetőlegesen ugyanannyi gyermeket vállalnak napjainkban is, mint a kétezres évek elején. A nagymértékű lakosságfogyást tehát ezek a számok további adatok hiányában még nem magyaráznák meg, de a következő táblázat áttanulmányozását követően már világossá válik, hogy mégis mi miatt csökken gyorsabban a vajdasági magyar újszülöttek és úgy általában a vajdasági magyarok száma, mint amit a tartósan negatív termékenységi arányszám önmagában indokolna.

	2011 (fő)	2022 (fő)	Csökkenés mértéke (fő)	Csökkenés mértéke (%)
0–14 éves	29 736	19 739	-9 997	-33,62
15–29 éves	41 387	23 238	-18 149	-43,85
30–49 éves	66 311	44 047	-22 264	-33,58
50–64 éves	60 034	42 837	-17 197	-28,65
65–84 éves	50 157	48 611	-1 546	-3,08
85 éves vagy idősebb	3 511	3 849	+338	+9,63

8. táblázat: A vajdasági magyarok korszerkezetének változása 2011 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése

A 8. táblázatból egyértelműen kiderül, hogy a vajdasági magyar közösség előregszik, a fiatalabb, gyermekvállalásra már érett generációk rohamos tempóban fogynak. A 2011 és 2022 között eltelt tizenegy év alatt a 0–14 évesek egyharmadnyival lettek kevesebben. Igaz, ők még nincsenek abban a korban, hogy gyermeket vállaljanak, de ők jelentik a jövő utánpótlását, így a körükben mért 33,62%-os csökkenés a teljes vajdasági magyarság további várható jelentős létszámvesztését vetíti előre. A legutóbbi és az azt megelőző népszámlálás közötti időszak folyamán a már szülőképes 15–29 és 30–49 éves korcsoportok is jelentős veszteséget szenvedtek el. Előbbi tagjainak száma csaknem megfeleződött (43,85%-os csökkenés), utóbbi pedig a 0–14 évesekéhez hasonló, egyharmados zsugorodást könyvelhetett el. Az 50 és 64 év közöttiek száma további 28,65%-nyival fogyatkozott, míg a 65–84 évesek körében kismértékű, 3,08%-os a fogyás. Csak a legidősebbek, azaz a 85 évesek és attól korosabbak tábora növekedett a 2011-ben mért létszámuk közel tizedével (9,63%). Mivel a 2002-es népszámláláskor a legidősebb korcsoportot a 2011-es és 2022-es összeíráskor követett besorolástól eltérően 75 éves kortól felfelé határozták meg, a legidősebbek

létszámai nem összevethetőek a táblázatban is szereplő két census adataival, de a tőlük fiatalabbaké igen, és ezekben az esetekben is egyértelmű a szülőképes korú vagy szülőképes kor előtti korcsoportok drasztikus csökkenése, hiszen a 0–14 évesek 2002-ben még 38 662-en voltak, ami 2011-re 23,09%-kal csökkent, a 15–29 évesek húsz éve még 51 909 fős tábora kilenc évvel későbbre 20,27%-nyival lett kisebb, a 30–49 évesek pedig 12,71%-nyit veszítettek a 2002-ben mért 75 971 főből. A legutóbbi egy évtizedhez képest jóval kisebb mértékben, de kerekén 63 000 főről már akkor is 4,71%-nyival csökkent az 50–64 évesek létszáma. Az ezektől idősebb korcsoportokat már nem tudjuk összehasonlítani, hiszen a 2002-es adatokból 60–74 évesekre és 75 évesekre valamint attól idősebbekre tagolható tovább az életkor szerinti besorolás.²² Az elvándorlás, a negatív természetes szaporulat és az asszimilációs veszteségek eredményeképpen tehát a szülőképes korosztályok létszáma fogyott rohamos tempóban, ami a húsz év alatt alig változó, de tartósan a reprodukciós érték alatt maradó termékenységi arányszámokkal együtt hozták el a teljes közösség további zsugorodását és elöregedését. Mindez természetesen a vajdasági magyarok átlagéletkorának alakulását vizsgálva is nyomon követhető.

2002 Vajdaság összlakossága	2002 vajdasági magyarok	2011 Vajdaság összlakossága	2011 vajdasági magyarok	2022 Vajdaság összlakossága	2022 vajdasági magyarok
39,8 év	43,1 év	42 év	45 év	43,64 év	48,50 év

9. táblázat: Vajdaság összlakosságának és a vajdasági magyarok átlagéletkorának alakulása 2002 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése²³

A vajdasági magyarság átlagéletkora húsz év alatt öt évvel nőtt, a 2002-es 43,1 évről 2011-re 45, majd 2022-re 48,5 évre emelkedett. Emellett az is megállapítható, hogy a vajdasági magyarság jellemzően öregebb, mint Vajdaság szintén egyre korosabb összlakossága.

Az asszimiláció a vajdasági magyar közösség fogyásának harmadik okozója, ami egyrészt a magyarok által kötött vegyes házasságokból, másrészt a leginkább a szórványban élőkre jellemző nyelvi asszimilációból ered. Badis szerint azok a gyerekek, akik olyan vegyes házasságból származnak, amelyben az anya a magyar, 80 százalékban az apa nemzeti identitását öröklik, viszik tovább, míg azokban az esetekben, amelyekben az apa a magyar és

22 Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine. Excel tabelle: Nacionalna pripadnost, starost i pol. Republički zavod za statistiku. Beograd, 2023. Letöltés helye: <https://data.stat.gov.rs/?caller=3104&languageCode=sr-Latn>; letöltés ideje: 2024. 10. 11.

23 A 2011-es népszámlálás adatbázisában az átlagéletkorok egész számokra kerekítve szerepelnek, a tizedesjegy-pontosságú adatok nem elérhetőek.

az anya a más nemzetiségű, a gyermekek 50 százaléka lesz magyar.²⁴ Az alábbi táblázatban azt láthatjuk, hogy a 2020-ban, 2021-ben és 2022-ben magyar anyától született gyermekeknek hány esetben volt magyar, szerb és egyéb nemzetiségű az édesapja.

	Magyar anya	Szerb apa	Magyar apa	Egyéb nemzetiségű apa
2020	1569	349	998	222
2021	1499	341	951	207
2022	1333	353	799	181

10. táblázat: Az apák nemzetisége a magyar anyáktól született gyermekek esetében 2020 és 2022 között.
Forrás: a szerző gyűjtése Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalójában található adatok felhasználásával

A fentiekben bemutatott három év adataiból arra következtethetünk, hogy a vegyes házasságokból eredő asszimiláció mértéke is nő, hiszen míg a magyar anyáktól évről évre egyre kevesebb gyermek születik, a szerb apák száma nagyjából azonos szinten marad, míg a magyar apák száma fokozatosan csökken.

A nyelvi asszimiláció is jelentős veszteségeket okoz a vajdasági magyar közösségnek, ugyanis a vonatkozó adatok arról tanúskodnak, hogy a vajdasági magyarok egy részének már nem a magyar az anyanyelve, hanem valamely más (az esetek döntő többségében szerb) nyelven gondolkodik, érez és fejezi ki magát a legkönnyebben. 2022-ben Szerbiában 184 442, Vajdaságban pedig 182 321 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek, ehhez képest országos szinten csak 170 875, tartományi szinten pedig 169 518 fő nyilatkozott úgy, hogy a magyar az anyanyelve. A lenti táblázatból az derül ki, hogy 2022-ben a Szerbiában és Vajdaságban magukat magyaroknak valló lakosok közül hánynak volt magyar, hánynak volt szerb és hánynak volt egyéb nyelv az anyanyelve.

24 Badis Róbert: A vajdasági magyarok demográfiai jövőképe című előadásának összefoglalója, amelyet a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács által megszervezett 14. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozón (2024) tartott meg Szabadkán. Letöltés helye: <https://vmat.rs/2024/05/26/a-vajdasagi-magyarok-demografiai-jovokepe/>; letöltés ideje: 2024. 10. 14.

	Magyar az anyanyelve (fő és %)	Szerb az anyanyelve (fő és %)	Egyéb nyelv az anyanyelve (fő és %)
Szerbia (184 442 magyar)	163 735 (88,77%)	18 558 (10,06%)	2 149 (1,17%)
Vajdaság (182 321 magyar)	162 588 (89,18%)	17 671 (9,69%)	2 062 (1,13%)

11. táblázat: A magyar nemzetiségű lakosok anyanyelve Szerbiában és Vajdaságban 2022-ben.

Forrás: a szerző gyűjtése

A fentiek értelmében országos szinten az összes magyar nemzetiségű személy 88,77%-ának a magyar, 10,06%-ának a szerb, 1,17%-ának pedig valamely másik nyelv az anyanyelve, míg tartományi szinten a magukat magyaroknak vallók 89,18%-ának egyezik meg az anyanyelve a nemzeti hovatartozásával, 9,69%-uk viszont a szerbet, 1,13%-uk pedig valamelyik egyéb nyelvet tartja az anyanyelvének.

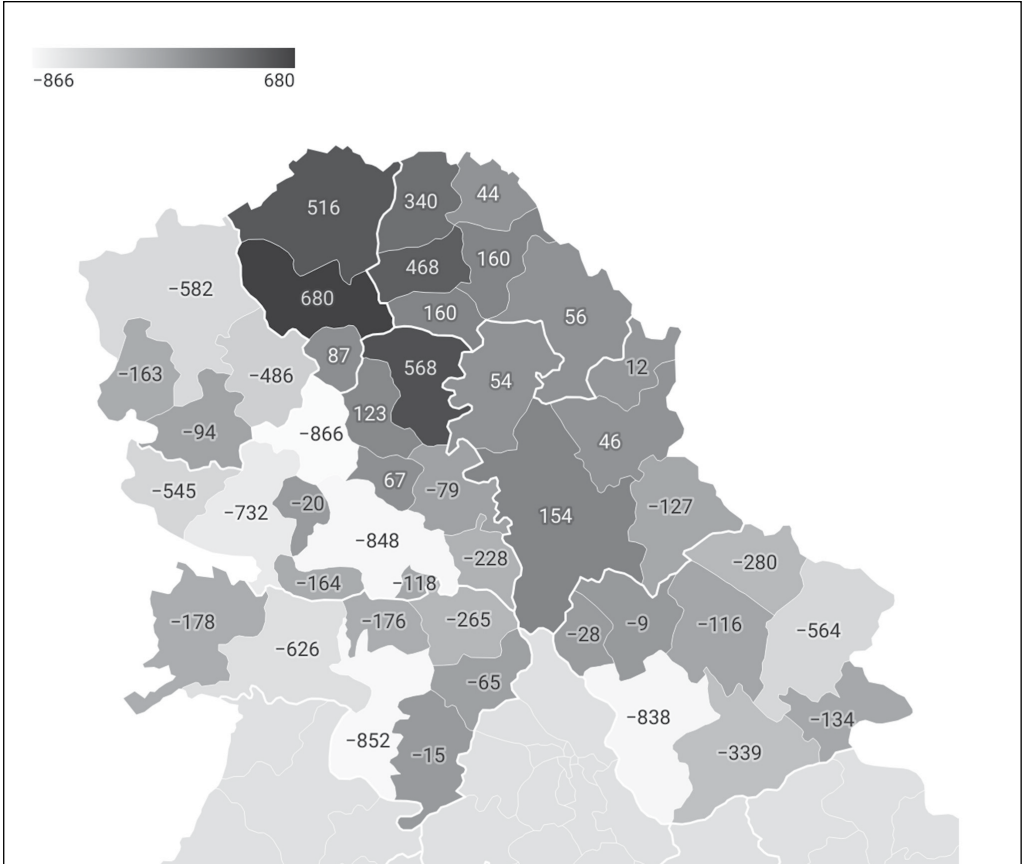
A 2002-es és a 2011-es népszámlálás adataiból nem érhető el olyan bontás, amely azt mutatja meg, hogy adott nemzetiségű lakosok közül hánynak mi az anyanyelve, az arra vonatkozó adatok viszont rendelkezésre állnak, hogy összesen hányan mondták azt, hogy egy bizonyos nyelv az anyanyelvük. A következő táblázatban ennek megfelelően azoknak a számát hasonlítom össze, akik magyar nemzetiségűeknek, illetve magyar anyanyelvűeknek vallották magukat Szerbiában és Vajdaságban 2002-ben, 2011-ben és 2022-ben.

	Magyar nemzetiségű (fő)	Magyar anyanyelvű (fő)	Magyar anyanyelvűek százalékos aránya a magyar nemzetiségűekhez képest
2002 Szerbia	293 299	286 508	97,68%
2002 Vajdaság	290 207	284 205	97,93%
2011 Szerbia	253 899	243 146	95,76%
2011 Vajdaság	251 136	241 164	96,03%
2022 Szerbia	184 442	163 735	88,77%
2022 Vajdaság	182 321	162 588	89,18%

12. táblázat: Magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű lakosok száma Szerbiában és Vajdaságban 2020 és 2022 között.

Forrás: a szerző gyűjtése

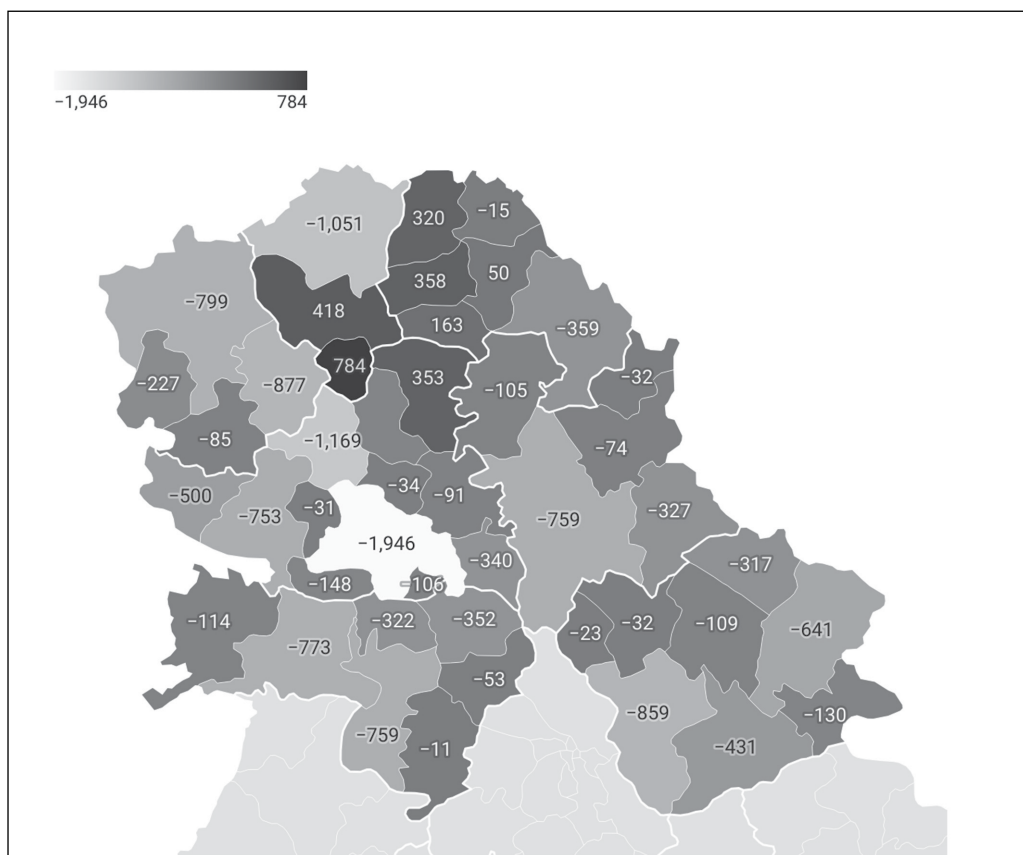
Természetesen Vajdaság egyes községei és leginkább a magyar tömb-, illetve szórványterületek között jelentős eltérések vannak abban, hogyan alakul a magyar nemzetiségű és a magyar anyanyelvű lakosok számának különbsége. Ezeket az eltéréseket, valamint a mértékük változását a 2002 és 2022 között eltelt húsz évben számszerű és grafikus formában is lekövethetjük a következő két térképen.

1.1. térkép: Az anyanyelvi többlet megoszlása Vajdaság községeiben a 2002-es népszámlálási adatok szerint.

***Amennyiben több magyar anyanyelvű található az adott településen mint magyar nemzetiségű, akkor az érték pozitív.**

Forrás: a szerző gyűjtése

1.2. térkép: Az anyanyelvi többlet megoszlása Vajdaság községeiben a 2022-es népszámlálási adatok szerint.

***Amennyiben több magyar anyanyelvű található az adott településen mint magyar nemzetiségű, akkor az érték pozitív.**

Forrás: a szerző gyűjtése

A fenti két térképet összehasonlítva jelentős különbségek rajzolódnak ki a 2002-es és 2022-es állapotok között. Míg 2002-ben az Észak-bácskai és az Észak-bánsági körzetek mindegyik községében, a Közép-bánsági körzet községeinek egy kivételével mindegyikében, a Dél-bácskai körzetnek pedig a tömbhöz tartozó vagy ahhoz közel eső községeiben (Óbecse és Szenttamás) beszélhetünk magyar anyanyelvi többletről, addig 2022-ben Észak-Bácskán belül Szabadka községben már magyar anyanyelvi hiányt tapasztalunk, és ehhez hasonlóan fordultak meg a viszonyok az Észak-bánsági két, valamint a Közép-bánsági körzet összes községében. A többi olyan községben, ahol megmaradt a magyar anyanyelvi többlet, rendszerint azt látjuk, hogy annak mértéke csökkent az elmúlt két évtized alatt. A nevesített körzeteken és községeken túl, Vajdaság-szerte magyar anyanyelvi hiányt tapasztalunk (vagyis kevesebb a magyar anyanyelvű, mint a magyar nemzetiségű lakos), amelynek mértéke jellemzően nőtt 2002 és 2022 között.

A vegyes házasságokból következő beolvadáshoz hasonlóan a nyelvi asszimiláció is egyre nagyobb méreteket ölt, hiszen 2002-ben még Szerbiában és Vajdaságban is 97% feletti volt a magyar anyanyelvűek aránya azoknak a számához képest, akik magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, 2011-ben ez az érték már szerbiai és vajdasági szinten is nagyjából 96% környékén alakult, 2022-re pedig 89% körülire süllyedt. Ennek a tendenciának a folytatódása azt jelentheti, hogy (a magyarok fogyásának jelenlegi sebessége mellett) néhány évtized múlva Vajdaság területén ugyan még élni fognak olyan emberek, akik magyar nemzetiségűeknek tartják magukat, de az anyanyelvük már valamely más nyelv, legtöbbször a szerb lesz. Ezt úgy is értelmezhetjük, hogy amennyiben a fentiekben kirajzolódó trend a továbbiakban sem változik, a magyar nemzettudat három-négy generáción keresztül még megmaradhat majd azt követően, hogy a magyar gyakorlatilag eltűnik a beszélt nyelvek közül.

Vajdasági magyarok tömbben és szórványban

A vajdasági magyarok többsége a tartomány északabbi területein található tömbben él. A 2022-es népszámlálási adatok szerint az Észak-bácskai, illetve az Észak-bánsági körzetekben több mint százezer fős a magyar populáció, és itt találhatóak azok a községek is, amelyekben a magyarok az összlakosság abszolút vagy relatív többségét adják, de a Dél-bácskai körzetben is vannak jelentős számú magyar lakosságú községek és települések. A következő táblázatban a hét vajdasági körzet összlakosságát és azon belül a magyar, szerb és egyéb nemzetiségű lakosság számadatait tekinthetjük át.

	Összesen	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Dél-bácskai körzet	607 178	35 356	5,82	446 591	73,55	12 5231	20,63
Dél-bánsági körzet	260 244	8 782	3,37	187 253	71,95	64 209	24,67
Észak-bácskai körzet	160 163	56 973	35,57	48 672	30,39	54 518	34,04
Észak-bánsági körzet	117 896	50 643	42,96	51 848	43,98	15 405	13,07
Közép-Bánsági körzet	157 711	15 765	10,00	11 5815	73,43	26 131	16,57
Nyugat-bácskai körzet	154 491	11 846	7,67	102 406	66,29	40 239	26,05
Szerémségi körzet	282 547	2 956	1,05	238 200	84,30	41 391	14,65

**13. táblázat: Magyar, szerb és egyéb nemzetiségű lakosok száma és aránya
Vajdaság hét körzetében 2022-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése**

Az Észak-bácskai körzetben durván a lakosság egyharmadát teszik ki a magyarok, egyharmadát a szerbek, egyharmadát pedig egyéb nemzetiségűek (legtöbben közülük horvátok és bunyevácok). Ez az egyedüli körzet a hét közül, amelyben a magyarok adják az összlakosság relatív többségét. A százalékos értékeket tekintve az Észak-bánsági körzetben a legnagyobb a magyarok aránya (42,96%), itt azonban már a szerbeké a relatív többség 43,98%-os részaránnyal. A Közép-bánsági körzetben a magyarok aránya még éppen eléri a 10%-ot, a további négy vajdasági NUTS 3 régió esetében azonban már jóval 10% alatti a jelenlétük. Nagyjából a tömböt is az Észak-bácskai és az Észak-bánsági körzetben található magyar többségű települések jelentik, a Dél-bácskai körzetben található Óbecse község magyar lakosságával kiegészülve.

Égészen a közelmúltig (még a 2011-es népszámlálás eredményei alapján is) nyolc magyar, pontosabban magyar többségű községről beszélhettünk, név szerint a következőkről: Ada (abszolút magyar többség), Csóka (relatív magyar többség), Kishegyes (abszolút magyar többség), Magyar-kanizsa (abszolút magyar többség), Óbecse (relatív magyar többség), Szabadka (relatív magyar többség), Topolya (abszolút magyar többség) és Zenta (abszolút magyar többség). Az etnikai arányok (a magyarok számára kedvezőtlen irányú) eltolódásával 2022-re már csak hat magyar többségű község maradt, hiszen Szabadka és Óbecse községekben már a szerbek adják az összlakosság relatív többségét, míg a magyarok visszaszorultak a második helyre.

2.1. térkép: Vajdaság községei a többségi lakosság etnikuma szerint 2002-ben.

Forrás: a szerző gyűjtése

2.2. térkép: Vajdaság községei a többségi lakosság etnikuma szerint 2022-ben.

Forrás: a szerző gyűjtése

A 2.1. és a 2.2. térkép grafikus módon is ábrázolja a vajdasági magyarság térvesztését és a már a tömbben is tapasztalható szórványosodás folyamatát, amelynek eredményeképpen a korábban többségi területeken is kezdenek kisebbségbe szorulni a magyarok. Szabadka (Zenta mellett) továbbra is a vajdasági magyarság legfontosabb kulturális, oktatási és politikai központja, de a községben egyre kifejezettebb a szerb etnikai dominancia, ami természetesen észrevehető a településképekben, a helyi döntéshozás működésén, a községi vezetés összetételén és az általa kitűzött célokon is.

A következő három táblázatban azt láthatjuk, hogy a nyolc magyar többségű vajdasági község összlakosságán belül hogyan alakult a magyar, szerb és egyéb nemzetiségű lakosok száma és százalékos aránya 2002-ben, 2011-ben és 2022-ben.

	Összesen (fő)	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Ada	18 994	14 558	76,65	3 324	17,50	1 112	5,85
Csóka	13 832	7 133	51,57	5 205	37,63	1 494	10,80
Kishegyes	13 494	7 546	55,92	2 357	17,47	3 591	26,61
Magyarkanizsa	27 510	23 802	86,52	2 037	7,40	1 671	6,07
Óbecse	40 987	20 018	48,84	16 832	41,07	4 137	10,09
Szabadka	148 401	57 092	38,47	35 826	24,14	55 483	37,39
Topolya	38 245	22 543	58,94	11 454	29,95	4 248	11,11
Zenta	25 568	20 587	80,52	2 739	10,71	2 242	8,77

**14.1. táblázat: Magyarok, szerbek és egyéb nemzetiségűek száma és aránya
a nyolc magyar többségű község területén 2002-ben.**

Forrás: a szerző gyűjtése

	Összesen (fő)	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Ada	16 991	12 750	75,04	2 956	17,40	1 285	7,56
Csóka	11 398	5 661	49,67	4 437	38,93	1 300	11,41
Kishegyes	12 031	6 486	53,91	2 388	19,85	3 157	26,24
Magyarkanizsa	25 343	21 576	85,14	1 830	7,22	1 937	7,64
Óbecse	37 351	17 309	46,34	15 451	41,37	4 591	12,29
Szabadka	141 554	50 469	35,65	38 254	27,02	52 831	37,32
Topolya	33 321	19 307	57,94	9 830	29,50	4 184	12,56
Zenta	23 316	18 441	79,09	2 533	10,86	2 342	10,04

**14.2. táblázat: Magyarok, szerbek és egyéb nemzetiségűek száma és aránya
a nyolc magyar többségű község területén 2011-ben.**

Forrás: a szerző gyűjtése

	Összesen (fő)	Magyar (fő)	Magyar (%)	Szerb (fő)	Szerb (%)	Egyéb (fő)	Egyéb (%)
Ada	13 293	9 666	72,71	2 429	18,27	1 198	9,01
Csóka	8 556	3 835	44,82	3 470	40,56	1 251	14,62
Kishegyes	9 983	5 174	51,83	2 313	23,17	2 496	25,00
Magyarkanizsa	20 141	16 740	83,11	1 443	7,16	1 958	9,72
Óbecse	30 681	12 482	40,68	12 996	42,36	5 203	16,96
Szabadka	123 952	37 200	30,01	38 174	30,80	48 578	39,19
Topolya	26 228	14 599	55,66	8 185	31,21	3 444	13,13
Zenta	17 953	13 590	75,70	2 102	11,71	2 261	12,59

**14.3. táblázat: Magyarok, szerbek és egyéb nemzetiségűek száma és aránya
a nyolc magyar többségű község területén 2022-ben.**
Forrás: a szerző gyűjtése

A fenti három táblázatot összehasonlítva a tömbben is egyértelműen kirajzolódik a fogyás és térvész tendenciája, hiszen a bemutatott nyolc község szinte mindegyikére jellemző, hogy az összlakosság csökkenése mellett a magyarok körében gyorsabb a fogyás, mint a szerbek között, így az arányok is egyre inkább a szerbek javára változnak. Szabadkán és Kishegyesen 2002 és 2011 között például nőtt is a szerbek száma a magyarok csökkenésével egy időben, 2022-re pedig nem változott jelentősen az előző két évtizedhez képest. Magyarkanizsa pedig azért lóg ki némileg a sorból, mert ott a magyarok arányos csökkenése mellett a szerbek is egyre kisebb hányadát adják a község összlakosságának. Amennyiben szigorúan a táblázatban bemutatott nyolc községet tekintjük tömbnek, úgy 2022-ben a vajdasági magyarok 62,14%-a (113 286 fő) tömbben, 37,86%-a (69 035 fő) pedig szórványban élt. Két évtizeddel korábban, 2002-ben még 59,71% (173 279 fő), illetve 40,29% (116 928 fő), 2011-ben pedig 60,52% (151 999 fő) 39,48%-kal szemben (99 137 fő) volt a tömbben, valamint a szórványban élő magyarok eloszlása. Ezekből az adatokból az általánosan jellemző lakosságvesztés mellett az is kiolvasható, hogy a vajdasági magyarság egyre inkább a hagyományosan tömbnek számító területeken koncentrálódik, és a szórványban élők fogyása gyorsabb.

A tömb tehát a fent említett területeket jelenti, azzal, hogy ezeknek a közvetlen szomszédságában vannak még olyan községek, amelyekben a lakosság jelentősebb hányadát

teszik ki a magyarok, és a földrajzi közelség miatt erős a kapcsolatuk a tömbbel. Ilyen például Törökkanizsa község az Észak-bánsági körzetben vagy a magyar lakosság arányát tekintve már rosszabbul álló Szenttamás, illetve Temerin (Dél-bácskai körzet) vagy a Közép-bánsági körzetben Törökbecse. A Nyugat-bácskai és a Dél-bánsági körzetben már inkább szigetszerű szórványtelepüléseken élnek az ottani magyarok, míg a Szerémségi körzetben az előző két NUTS 3 régióhoz képest is elenyésző a számuk.

A következőkben két táblázat közül az elsőből azt olvashatjuk ki, hogy 2011 és 2022 között melyik volt az az öt vajdasági község, amelynek a lakossága a legnagyobb mértékben csökkent, kiegészítve a község magyar nemzetiségű lakosságának csökkenését illusztráló számokkal. A második táblázat azt mutatja meg, hogy melyik öt vajdasági községben öltötte a legnagyobb méreteket a helyi magyar nemzetiségű lakosság csökkenése.

	Összlakosság, 2011	Összlakosság, 2022	Változás (fő)	Változás (%)	Magyar, 2011	Magyar, 2022	Változás (fő)	Változás (%)
Csoka	11 398	8 556	-2 842	-24,93	5 661	3 835	-1 826	-32,26
Törökkanizsa	11 269	8 627	-2 642	-23,44	3 217	1 956	-1 261	-39,20
Zenta	23 316	17 953	-5 363	-23,00	18 441	13 590	-4 851	-26,31
Ada	16 991	13 293	-3 698	-21,76	12 750	9 666	-3 084	-24,19
Topolya	33 321	26 228	-7 093	-21,29	19 307	14 599	-4 708	-24,38

15. táblázat: A 2011 és 2022 között öt legnagyobb lakosságsökkenést elkönyvelő vajdasági község, a helyi magyar nemzetiségű lakosság csökkenésének adataival kiegészítve. Forrás: a szerző gyűjtése

A két népszámlálás között a legnagyobb lakosságvesztést elszenvedő vajdasági községek között Csóka került az első helyre, amelynek lakossága közel negyedével csökkent 2022-re a 2011-es állapotokhoz képest. Törökkanizsa, Zenta, Ada és Topolya is lakosságuknak több mint ötödét veszítették el a két összeírás között. Az öt község közül négy a szigorúan vett magyar tömbhöz tartozik, egyedül Törökkanizsán nincsenek többségben a magyarok. Utóbbi azonban földrajzilag nagyon közel van a tömbhöz (Magyarkanizsával átellenben, a Tisza folyó túlsó oldalán), aminek köszönhetően a két község (magyar és egyéb nemzetiségű) lakossága rendszeresen érintkezik egymással. Feltűnő továbbá, hogy a táblázatban felsorolt öt község mindegyikében a magyar lakosság csökkenése nagyobb mértékű, mint az összlakosságé. A különbségek kiugróan magasak Törökkanizsa (ahol az összlakosság 23,44%-os csökkenésével szemben a magyarok 39,20%-ot veszítettek a 2011-es létszámukhoz képest) és Csóka (24,93, illetve 32,26%-os csökkenés) esetében, míg Zenta, Ada és Topolya községekben „csak” néhány százalékpontnyi az eltérés a teljes és a magyar nemzetiségű lakosság csökkenésének arányai között. A 2011-es és 2022-es népszámlálás között eltelt tizenegy évben a lakosság létszámát illetően egyedül Újvidék büszkélkedhet pozitív mérleggel. Itt 8%-os gyarapodás figyelhető meg, hiszen a község lakóinak száma 341 625 főről 368 967 főre nőtt (a magyarok létszáma itt is csökkent, 26,22%-kal), ami leginkább a tartományi székváros regionális központként gyakorolt vonzerejének következtében a Vajdaság és Szerbia egyéb területeiről érkező betelepüléseknek köszönhető.

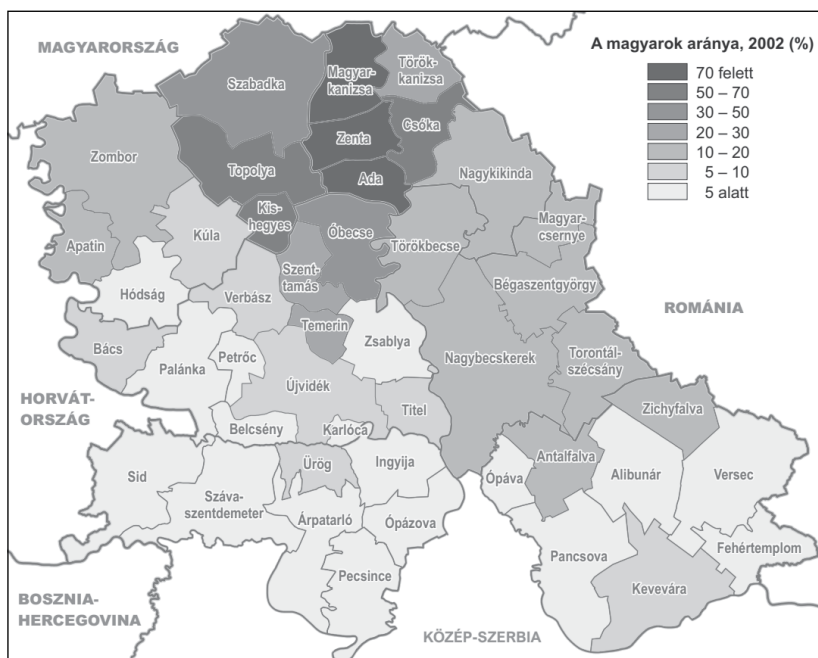
	Magyar, 2011	Magyar, 2022	Változás (fő)	Változás (%)
Kevevára	3 001	1 778	-1 223	-40,75
Apatin	3 102	1 870	-1 232	-39,72
Törökkanizsa	3 217	1 956	-1 261	-39,20
Antalfalva	2 522	1 597	-925	-36,68
Ópáva	54	35	-19	-35,19

16. táblázat: Azon öt vajdasági község, amelyeknek magyar nemzetiségű lakossága a legnagyobb mértékű csökkenést mutatta 2011 és 2022 között.

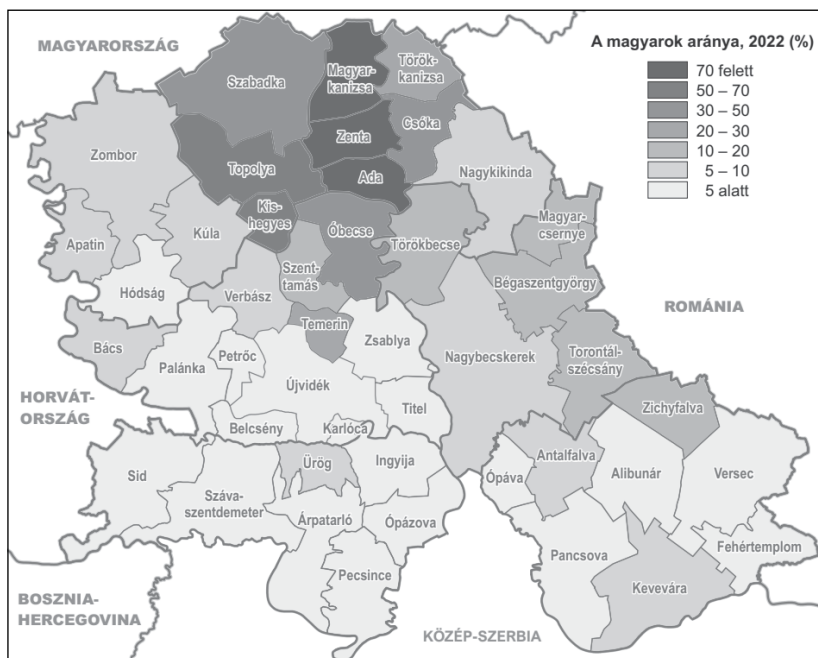
Forrás: a szerző gyűjtése

Ahogy a 15. táblázatból kitűnt, hogy abban többnyire a tömb községei szerepelnek, a magyar lakosság a legnagyobb veszteségeket a szórványban szenvedte el. A legnagyobb, közel 41%-os fogyás Kevevárán tapasztalható, de a 40%-hoz közelít a magyar lakosság csökkenése Apatinban és a már említett Törökkanizsán is. Tőlük csak alig marad el Antalfalva, ahol 36,68%-os, illetve Ópáva, amely községben 35,19%-os volt a magyar közösség fogyásának mértéke.

Végezetül az alábbi két térképen a magyar lakosság százalékos arányait láthatjuk Vajdaság községeiben 2002-ben, 2011-ben és 2022-ben.

3.1. térkép: A magyar nemzetiségű lakosság aránya Vajdaság községeiben 2002-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése

3.2. térkép: A magyar nemzetiségű lakosság aránya Vajdaság községeiben 2022-ben.
Forrás: a szerző gyűjtése

A fenti térképek grafikus módon is jól bemutatják és érzékeltetik egyrészt azt, hogy Vajdaság mely részén mekkora volt a magyarok aránya 2002-ben, illetve 2022-ben, és képi formában is ábrázolják az ezekben tapasztalható változásokat, másrészt pedig összefoglalják annak az általános, minden szinten történő népességsökkenésnek és térvesztésnek a folyamatát, amelyet a tanulmányban táblázatos formában felsorakoztatott adatok segítségével részletesen is bemutattam.

Összefoglaló

A tanulmány elején a teljesség igénye nélkül a 2022-es szerbiai népszámlálás legfontosabb, országos szintű eredményei ismerttettem, illetve hasonlítottam össze a 2011-es lakosság-összeíráskor jegyzett adatokkal, ami azért fontos, mert így kontextusba helyezi a tanulmány központi témáját jelentő szerbiai, azon belül is a vajdasági magyar kisebbség statisztikáit, amelyek már részletekbe menően is foglalkoznak a tárgyalt csoport lakosság-változását leíró adatokkal és azoknak magyarázásával. Az már a tanulmány elején kiderül, hogy Szerbia és Vajdaság lakosságával együtt a vajdasági magyar kisebbség is gyors ütemben fogyatkozik, de esetükben a létszámcsökkenés sokkal erőteljesebb, mint ami az államalkotó szerb nemzet körében vagy a teljes lakosságon belül megfigyelhető. Ugyanazon időszakokat és folyamatokat gyakran többféle adatsor több módon is bemutat, hogy minél pontosabban ábrázolja a vajdasági magyarok fogyásának mértékét, annak fokozódását és az ezekkel járó térvesztés mértékét a tartományon belül. Mint a lakosságfogyásért felelős három fő tényezővel, a tanulmány külön-külön is foglalkozik a negatív természetes szaporulat, a kivándorlás, illetve az asszimiláció jelentette demográfiai problémák kérdéskörével, amelyeket szintén számadatokkal érzékeltetek.

A tanulmányban bemutatott friss, 2022-es adatokhoz a korábbi évtizedek népszámlálásainak eredményeit bemutató számok szolgáltak összehasonlítási alapul. A vajdasági magyarság létszámának alakulását egészen a második világháború lezárását követő évektől napjainkig követni tudjuk, leggyakrabban azonban mégis a 2002-es és 2011-es népszámlálás eredményeivel hasonlítottam össze a legújabb, 2022-es számszerűsített állapotokat, mert az elmúlt három lakosság-összeírást már azonos módszertani elvek szerint végezte el a szerbiai Köztársasági Statisztikai Intézet, így ezek minden esetben összehasonlíthatók egymással. Az ezekből felépülő, ezekre alapozó tanulmány tartalmát és megállapításait talán úgy tudnám a legrövidebben összefoglalni, hogy a vajdasági magyar közösség évtizedek óta fogyatkozik, és e fogyás sebessége folyamatosan nő, a közelmúltra pedig már ugrásszerűen megnőtt. A súlyos demográfiai helyzetért az alacsony gyermekvállalási kedv, az egyre nagyobb és nagyobb méreteket öltő emigráció és az asszimiláció okolható. A vajdasági magyarság így nemcsak fogy, de rohamos mértékben öregszik is, ami a közösség számára kedvezőtlen tendenciák folytatódását és súlyosbodását vetíti előre. Amennyiben a felvázolt

kedvezőtlen demográfiai folyamatok belátható időn belül nem változnak, az a vajdasági magyarok (fizikai, politikai, gazdasági és szimbolikus) térvesztését eredményezheti a szerb társadalmon és leginkább Vajdaság Autonóm Tartomány határain belül. A szórványban élő magyarok száma gyorsabban csökken, és a még megmaradt magyar nemzetiségű lakosság egyre inkább a tömbhöz tartozó területeken koncentrálódik.

Irodalomjegyzék

Gábrity Molnár Irén: A vajdasági magyarok helyzetmegélése a migrációk közepette. In: Szónokyné Ancsin Gabriella: *Magyarok a Kárpát-medencében 2.* Egyesület Közép-Európa Kutatására: Szeged, 2017. 37–56.

Gábrity Molnár Irén: Vajdasági egyházak, vallásgyakorlási nehézségek. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa: *Közérzeti barangoló.* Magyarságkutató Tudományos Társaság: Szabadka, 2005. 91–106.

Palusek Erik – Trombitás Tímea: Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In: Ördögh Tibor: *Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői.* Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete: Szabadka, 2017. 41–72.

Palusek Erik: Demographic Changes Among Hungarians in Vojvodina: Insights from Serbia's 2022 Census. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2024. 7. 91–120. DOI: <https://doi.org/10.62152/hjms.2024.pe>

Penev, Goran: Vojvođanske migracije tokom 1990-ih godina: više doseljenih, manje odseljenih. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*. 2006. 12. 78–84. DOI: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2006/0352-57320621077P.pdf>

Szügyi Éva: Régiók és regionalizmus Szerbiában. *DETEUROPE – The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, 2013. 5 (3). 97–130.